

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa

mgr Emilii Chronowskiej-Sioły

pt.: *Polityka penitencjarna w Polsce – wyzwania i zagrożenia dla*

funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej,

przygotowanej pod kierunkiem naukowym promotora

prof. dra hab. Andrzeja Pieczywoka

i promotora pomocniczego dr Moniki Gołembowskiej

1. Wybór tematu i tytuł rozprawy

Zgodnie z uchwałą Rady Dziedziny Nauk Społecznych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy z dnia 14 maja 2024 r., przedkładam recenzję dysertacji doktorskiej mgr Emilii Chronowskiej-Sioły nt.: *Polityka penitencjarna w Polsce – wyzwania i zagrożenia dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej*, przygotowanej pod kierunkiem naukowym promotora prof. dra hab. Andrzeja Pieczywoka i promotora pomocniczego dr Moniki Gołembowskiej.

Polskie więziennictwo przeszło na przestrzeni ponad wieku gruntowną reformę. Na ewolucję tą miały wpływ przede wszystkim wydarzenia historyczne, zjawiska społeczne i kulturowe, jak też rzeczywistość prawna. Poglądy na naturę człowieka, trendy etyczne wraz z systemem wyobrażeń na temat możliwości trwałej ingerencji w ludzkie zachowanie, dały podstawy do przeobrażeń systemu penitencjarnego.

Ponad sto lat polskiej penitencjarystyki opiera się w głównej mierze na unifikacji społecznej świadomości prawnej, a także budowaniu wymiaru sprawiedliwości, któremu podlega Służba Więzienna. W tym czasie tworzył się i ewoluował wizerunek funkcjonariusza, początkowo patrioty, później instrumentu władzy ludowej, aby wreszcie osiągnąć postać funkcjonariusza uwolnionego od wpływów politycznych.

Ewolucji systemu penitencjarnego towarzyszyło przeświadczenie o konieczności podmiotowego traktowania więźniów, które miało pomóc w podejmowaniu prób przeobrażania człowieka osadzonego w murach więziennych. Doprowadziło to do przewyciężenia wielu trudności zarówno systemowych, jak i organizacyjnych. Służba Więzienna ciężką pracą ugruntowała swój profesjonalny wizerunek zapewniając z jednej strony stabilne funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, a z drugiej poczucie bezpieczeństwa. Z instytucji, która praktycznie skazana była na porażkę, Służba Więzienna przeobraziła się w instytucję, w której poczucie sukcesu i satysfakcji legło u podstaw sprawnego działania elementu struktur państwowych.

Formacja, z uwagi na totalny charakter oraz miejsce realizacji działań ustawowych, musi współpracować z innymi grupami dyspozycyjnymi, by zapewnić optymalizację wykonywanych zadań. Wszelkie działania, które realizuje Służba Więzienna winny być dostosowane do potrzeb, które są zmienne i uwarunkowane procesami zachodzącymi w społeczeństwie na różnych płaszczyznach, co ma odzwierciedlenie w populacji osadzonych (s. 6).

Autorka dysertacji podjęła badania nad polską polityką penitencjarną ze względu na aktualność zmian wprowadzanych w systemie penitencjarnym, zainteresowania własne i doświadczenie w pracy z osadzonymi. Swój wybór uzasadniła ogólnym brakiem wystarczającego zainteresowania podobną tematyką badawczą, widocznym w deficycie opracowań naukowych traktujących o polityce penitencjarnej w Polsce i Służbie Więziennej jako podstawowej instytucji systemu penitencjarnego, który powinien być elastyczny i skonstruowany w sposób ułatwiający ewentualne modyfikacje (s. 7). Potwierdzam przy tym zgłoszoną w pracy potrzebę badań w instytucjach penitencjarnych ukazujących opinie personelu więziennego na temat realizowanej polityki i funkcjonowania systemu.

Za przedmiot badawczy Doktorantka przyjęła ocenę polskiej polityki penitencjarnej oraz przeprowadzone reformy systemu penitencjarnego w kontekście wyzwań i zagrożeń dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Biorąc pod uwagę cel i przedmiot badań sformułowała główny problem badawczy: które aspekty polityki penitencjarnej realizowane w warunkach instytucji totalnej w latach 2017-2023 mają największy wpływ na wyzwania i zagrożenia dla personelu penitencjarnego? (s. 8).

Przystawione przez Doktorantkę powody podjęcia wysiłku badawczego nad polityką penitencjarną w Polsce należy uznać za uzasadnione, zaś samą problematykę badawczą za istotną z punktu widzenia nauki i praktyki. Tematyka recenzowanej rozprawy doktorskiej została dobrana właściwie, a sam wybór dobrze wpisuje się w aktualne tendencje badawcze

stanowiąc uzupełnienie szerszego zagadnienia funkcjonowania polskiego systemu penitencjarnego.

Jako cel poznawczy przyjęła pozyskanie opinii funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej na temat reformy więziennictwa i wpływu polityki penitencjarnej na rygoryzm i ograniczenie praw osób pozbawionych wolności, a także zbadanie wpływu kierunku polityki penitencjarnej przyjętego od 2017 roku i reformy więziennictwa na wyzwania i zagrożenia, z którymi mierzą się funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej.

Problematyka ta nie została szeroko podjęta w polskim piśmiennictwie naukowym, więc uzasadnione jest pogłębienie badań, aby dostarczyć teorii oraz propozycji poprawy funkcjonowania systemu penitencjarnego.

Uważam, że ramy analizy rozprawy zostały zakreślone prawidłowo, a przyjęta cezura czasowa została pracy jest należycie wyjaśniona i uzasadniona. Rozprawę uznaję za wartościową ze względu na jej aktualność, istotną wartość poznawczą i utylitarną.

Szczególny walor stanowi jej wymiar praktyczny przejawiający się w opracowaniu koncepcji prospołecznej polityki penitencjarnej oraz – na co Autorka skromnie zwraca uwagę – ukazanie wyników swojej pracy badawczej w ujęciu systemowym z poziomu systemu penitencjarnego i jego obszarów, które wymagają modyfikacji w celu poprawy bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej (s. 21).

2. Ocena metodologiczna i merytoryczna.

Doktorantka, przygotowując rozprawę doktorską, wykorzystwała szereg metod i technik badawczych, aby kompleksowo przeanalizować zagadnienia związane z polską polityką penitencjarną. Do rozwiązania problemów badawczych i sprawdzenia hipotez zarówno w kategoriach ontologicznych, jak i epistemologicznych, przyjęła podejście metodologiczne właściwe dla realizmu krytycznego. Metody teoretyczne (instytucjonalno-prawną i systemową), wykorzystwała do identyfikacji zmian w więziennictwie oraz tych aspektów polityki penitencjarnej, które mają największy wpływ na wyzwania oraz zagrożenia w pracy personelu penitencjarnego, przy sporządzaniu opisu wyników pomiaru zmiennych warunkujących wyzwania i zagrożenia, do formułowania ogólnych oraz szczegółowych wniosków z przeprowadzonych badań, a także do określenia trafności hipotez badawczych (s. 39). Metody ogólnologiczne dobrane zostały w sposób zapewniający skutecznie uzupełnienie metod teoretycznych. Wyłożona przez Autorkę metodologia badań umożliwiła realizację założeń badawczych, więc przedstawione hipotezy i metody oceniam pozytywnie.

Bibliografia recenzowanej rozprawy liczy 14 stron (s. 333-346). Składa się z aktów prawnych i dokumentów (44 pozycje); opracowań zwartych (118 pozycji); artykułów naukowych (80) i źródeł internetowych (27). Bibliografia została sporządzona według najlepszych standardów i bez jakichkolwiek błędów. Jej dobór również należy uznać za poprawny i uzasadniony. Różnorodny materiał źródłowy umożliwił wydobyć zagadnień właściwych dla problematyki rozprawy, które mgr Emilia Chronowska-Sioła krytycznie zanalizowała i opisała. Potrafiła je odpowiednio sklasyfikować i zinterpretować, odróżniając kwestie ważne od mniej istotnych. Zdołała je także usytuować i rozważyć w kontekście szerszego problemu funkcjonowania systemu penitencjarnego. Dlatego Jej analizę cechuje krytycyzm i rzeczowość, a samą rozprawę obiektywizm i klarowność wykładu. Praca ma bogatą treść oraz starannie udokumentowane wnioski i twierdzenia. W sumie Doktorantka wykazała się już dużymi umiejętnościami badawczymi i udowodniła, że potrafi opracować wartościową rozprawę doktorską zasługującą niewątpliwie na wyróżnienie.

Struktura recenzowanej rozprawy odpowiada jej tytułowi. Sama dysertacja zalicza się do opracowań obszernych, licząc 375 stron. Składa się ze wstępu (s. 6-12), pięciu rozdziałów merytorycznych (s. 13-325), zakończenia (s. 326-32), bibliografii (s. 333-346), spisów: tabel, wykresów i załączników (s. 337-349), kwestionariuszy: ankiety, wywiadu i dokumentów uprawniających do przeprowadzenia badań (s. 350-375).

Struktura jest właściwa dla tego rodzaju opracowań, a rozdziały zachowują odpowiednie proporcje. Spis treści jest czytelny i poprawny. Przyjęty przez Doktorantkę podział treści systematyzuje kolejność poszczególnych rozważań oraz ułatwia przechodzenie w toku lektury od treści ogólnych do bardziej szczegółowych. Zastosowanie wprowadzeń i podsumowań we wszystkich rozdziałach (z wyjątkiem pierwszego, co jest w pełni uzasadnione w prezentacji założeń metodologicznych badań własnych), szczególnie w pracy o tak znacznej objętości, nadaje jej atrakcyjności i ułatwiła zapoznanie się z treścią.

We wstępie Doktorantka przedstawiła ogólną charakterystykę tematu dysertacji, uzasadnienie jego wyboru oraz charakterystykę struktury pracy.

W rozdziale pierwszym przedstawiła cel badań i podejście badawcze. Scharakteryzowała ogólne założenia pracy, zakres przedmiotowy i chronologiczny, stan badań i literatury przedmiotu, podjęła również próbę określenia znaczenia swoich badań, przedstawiła strukturę pracy, a następnie hipotezy, metody i narzędzia badawcze. Na bazie przyjętych założeń dokonała opisu zastosowanych metod badawczych: teoretycznych oraz empirycznych. Ponadto szczegółowo ujęła techniki i narzędzia badawcze przyjęte do realizacji badań. W treści

rozdziału pierwszego dokonano również opisu przebiegu procesu badawczego oraz charakterystyki terenu badań i populacji badanych osób.

Rozdział drugi ukazuje proces kształtowania się i ewolucję doktryn penitencjarnych, etapy rozwoju kary w ujęciu teoretycznym i praktycznym, teorie kary oparte na odmiennych jej racjonalizacjach, genezę oraz kształtowanie się różnych systemów penitencjarnych, aż do narodzin myśli penitencjarnej jako obszaru uprawiania nauki.

W rozdziale trzecim zaprezentowany został rys historyczny polskiego więziennictwa. W jego ewolucji szczególną uwagę zwrócono na poszczególne etapy, którym wyjątkowy charakter nadawał bieg historycznych wydarzeń, a w szczególności przemiany polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe.

Rozdział czwarty prezentuje zmiany, których dokonano w polityce karania i wykonywania kary pozbawienia wolności w Polsce po 1989 roku. Reforma zaowocowała nowymi tendencjami w polityce penitencjarnej, utworzeniem odmiennej jakościowo Służby Więziennej i realizowaniem pracy penitencjarnej ze szczególnym ukierunkowaniem na podmiotowe traktowanie osadzonych. Jest to rozdział zawierający opis współczesnej Służby Więziennej: struktury formacji, misji i zadań stawianych przed kadrą penitencjarną, a także wyzwań i zagrożeń, z którymi mierzy się ona w codziennej pracy. Na zakończenie rozdziału zaprezentowano założenia teoretyczne najnowszej reformy więziennictwa.

Ostatni rozdział merytoryczny rozprawy stanowi analizę materiału z badań ilościowych i jakościowych, który został zgromadzony w toku postępowania badawczego. Doktorantka uznała, że jest to jedna z ważniejszych części Jej rozprawy, gdyż zawiera wnioski praktyczne nadające pracy oryginalnego charakteru. W tej części zawarła interesującą i podnoszącą wysoką wartość pracy koncepcję prospołecznej polityki penitencjarnej ukierunkowanej na nowoczesne, innowacyjne rozwiązania, a także systemów i polityk penitencjarnych państw skandynawskich, uznawanych za kolebkę nowoczesnego więziennictwa.

W zakończeniu prawidłowo podsumowała wyniki przeprowadzonych badań i zweryfikowała hipotezy. Stwierdziła, że Jej pracę można postrzegać jako swoiste sprawozdanie z procesu badawczego, który umożliwił rozwiązanie problemów badawczych. Doktorantka wykazuje się rozległą wiedzą w analizowanej tematyce. Poprawnie wyciąga wnioski i charakteryzuje wybrany temat, co świadczy o opanowaniu całości materii związanej z polską polityką penitencjarną i funkcjonowaniem Służby Więziennej. Zawarte w recenzowanej rozprawie rozważania dowodzą, że założony cel został osiągnięty, zaś Autorka niewątpliwie zasługuje na miano eksperta w tej dziedzinie, a Jej praca na wyróżnienie.

Badania w tematyce wybranej na potrzeby dysertacji doktorskiej zostały przeprowadzone sumiennie i rzetelnie. Właściwie przeprowadzona kwerenda aktów prawnych i literatury przedmiotu podnosi wartość naukową dysertacji. Tekst rozprawy jest spójny merytorycznie, kolejne kwestie są ze sobą właściwie powiązane. Strukturę rozprawy oceniam jako prawidłową i odzwierciedlającą najważniejsze zagadnienia omawianej problematyki. Jedynym zarzutem w tym zakresie, a właściwie sugestią, jest zwrócenie uwagi, że w pracy naukowej nie ma potrzeby opisywania głównych elementów teoretycznych metodologii nauk.

3. Ocena formalnej strony rozprawy

Narracja w pracy jest spójna, a język poprawny i komunikatywny. Nie mam zastrzeżeń do warsztatu zaprezentowanego w spisie treści i odsyłaczach. Przypisy są dobrze skonstruowane, a praca jest nimi obficie opatrzona. Same odwołania są właściwie dobrane, a przywoływane stanowiska rzetelnie przedstawione. Źródła zostały wykorzystane z zachowaniem poprawności metodologicznej. Doktorantka opanowała techniki pisania pracy naukowej na wysokim poziomie. Właściwie posługuje się terminologią stosowaną w ramach dyscypliny nauki o polityce i administracji. Swobodnie porusza się w literaturze przedmiotu. Chętnie zajmuje własne stanowisko i zdecydowanie wyraża własne poglądy.

Generalnie, warsztat naukowy rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Na uznanie zasługuje również bezbłędne przygotowanie pracy od strony redakcyjnej.

4. Problemy do wyjaśnienia

- Jaka jest istota polityki penitencjarnej jako polityki publicznej i jakie pełni ona funkcje w tym kontekście?
- W jaki sposób zaproponowana przez Doktorantkę Uniwersytecka Inicjatywa Probacyjna przyczyni się do inkluzji społecznej osób pozbawionych wolności oraz jakie to będzie miało konsekwencje w obszarze bezpieczeństwa publicznego?

5. Konkluzja końcowa i ocena końcowa

Podsumowując, oprócz zgłoszonych drobnych uwag i sugestii zawartych w niniejszej recenzji, pozytywnie oceniam recenzowaną pracę.

Uważam, że rozprawa doktorska autorstwa mgr Emilii Chronowskiej-Sioły nt.: *Polityka penitencjarna w Polsce – wyzwania i zagrożenia dla funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej* spełnia wymagania określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki

(t. j.: Dz.U. z 2017 roku, poz. 1789, ze zmianami, w związku z art. 179 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie i nauce – Dz.U. z 2018 roku, poz. 1669), tj.:

- stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- wykazuje wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie nauki o polityce i administracji,
- potwierdza umiejętność Doktorantki w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

W związku z powyższym jako recenzent niniejszej pracy, wnioskuję o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania doktorskiego. Ponadto, stwierdzam, że jest to praca wysokim poziomem, zasługująca na wyróżnienie.

Marek Delong